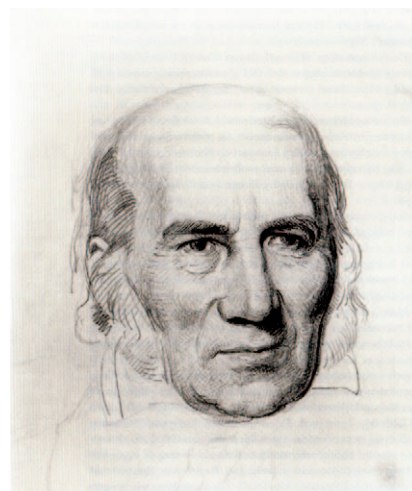

Ej blot til lyst

Af Esben Lunde Larsen
Ph.d.-studerende og
viceborgmester (V) i Ringkøbing-Skjern Kommune

Ved juletid for 200 år siden får en åndelig vækkelse store konsekvenser for et helt folk. Som følge af begivenheden vokser en tanke om frihed frem, som senere skaber en fri skole, der ikke er set magen til siden. En fri skole, der skal danne og duelligøre, men som i dag udfordres – ikke blot økonomisk, men i høj grad af en manglende forståelse for dens unikke bidrag, som ej blot er til lyst.

Hvad er det for en fortælling, nutidens frie skoler dels indskriver sig i, dels videreformidler? Det er naturligvis vanskeligt ensidigt at afgøre, fordi variationen af frie skoler i Danmark er så stor. Et er dog sikkert: De frie skoler er alle rundet af den samme frihedsarv, der i en dansk sammenhæng kan tilskrives én person, N.F.S. Grundtvig (1783-1872).

Problemet er imidlertid, hvis de frie skoler glemmer at give deres fortælling videre til såvel elever, forældre som samfund, glemmer at italesætte arven, glemmer at aktualisere de bagvedliggende intentioner om frihed, ligeværd og fællesskab, som den frie skole oprindeligt er skabt til at stå værn om. For hvis dette glemmes, hvilket noget tyder på kunne være ved at ske, så mister de frie skoler deres naturgivne og retmæssige placering i det danske skolebillede, så bliver der færre og færre ambassadører for skolesagen, så bliver det vanskeligere at argumentere for en skoleform, som historisk er enestående, men som i nogle økonomers og politikeres optik blot er en klods om benet.

Kernefortællingen er helt enkel. I takt med at kravet om medbestemmelse vokser frem i Europa i 1800-tallets begyndelse, ser Grundtvig, at det danske folk må oplyses, dannes og myndiggøres, hvis det skal tage del i magten, og hvis folket skal integrere ægte frihed i samfundet. Redskabet er den frie skole, som bygger på det levende ord, kristendommen og den

historisk-folkelige dannelse.

Kernefortællingen i dag er knap så enkel. Der er fortsat et enormt behov for oplysning, dannelse og myndiggørelse af det danske folk. Vi er langt mere fri i nutidens samfund end i 1800-tallets begyndelse, men er vi oplyst, dannet og myndiggjort til at håndtere den frihed? Påtager vi os det samfundsansvar for den svagere næste, som følger med af selv at være fri? Kan vi vedblive med at være lige så frie, som vi gerne vil, når det eksempelvis gælder den åndelige frihed, dvs. tros-, yrings- og samvittighedsfrihed? Er der ikke netop blevet lovgivet om religiøse symboler i det offentlige rum, lovgivet med stramninger af friskoleloven, lovgivet med terrortjek af de frie skoler...?

Hvis vi glemmer, at den frie skole er tænkt som et redskab til at myndiggøre og skabe mere frihed, så glemmer vi også, at den frie skoles opgave er en anden end folkeskolens. Dette kan blive fatalt på sigt, og derfor må vi lære af historien og se, hvor det hele begynder.

Vindbyholt Kro.

Det hele begynder i efteråret 1810, hvor Grundtvig mødes af spørgsmålet til sig selv, om han har fundet en nådig Gud, om han selv er kristen? Dette bringer Grundtvig ud i en omfattende sjælskrise, der kulminerer i december 1810, hvor han er på rejse fra København til Udby, hvor forældrene bor. Undervejs på rejsen overnatter Grundtvig på Vindbyholt Kro, hvor han efter eget udsagn "udkæmper en natlang kamp mod Djævlen" – en kamp, der ændrer hans tilværelse.

Efter sin åndelige vækkelse i 1810 påbegynder Grundtvig en bibelsk-kristelig kulturkamp, som har til formål at påvirke samfundets udvikling, bevæge vennerne til omvendelse, anvende historien til et opgør med kristendommens fjender, samt kritisere rationalismens indflydelse på teologien i den evangelisk-lutherske statskirke.

Hans Nicolai Clausen.

Den bibelsk-kristelige kulturkamp kulminerer i 1825 med Kirkens Gjenmæle, som også rummede en omfattende kritik af den førende statskirkelige teolog, professor H.N. Clausen. Kritikken medførte en injuriersag anlagt af professor Clausen, hvor Grundtvig året efter idømmes livslang censur. Censuren får – sammen med den teologiske afklaring – vidtrækkende følger for Grundtvigs virke, og han bliver særdeles indædt i sin kamp for mere frihed til folket – i skolen, kirken og samfundet generelt.

London omkring 1830.

Grundtvigs frihedssyn udvikler sig fra 1825 og frem til 1834. Grundtvig erfarer under tre Englandsrejser omkring 1830, at friheden duer til alt godt, og frihedssynet bliver gradvist mere rummeligt. Særligt tanken om, at friheden må være forpligtet på næsten – inspireret af Luthers tanke om, at et kristent menneske er en fri herre over alle ting og ikke underlagt nogen. Men at et kristent menneske samtidig er en træl, der tjener alle ting og er underlagt enhver – vokser sig større hos Grundtvig. Rummeligheden og forpligtelsen går hånd i hånd.

*Eugène Delacroix: Friheden anfører folket
La liberté guidant le peuple (1830).*

I 1830 bryder Julirevolutionen ud i Paris. Det skaber røre i Danmark såvel som i det øvrige Europa. Revolutionen medfører liberale krav om frihed og medbestemmelse, som Kong Frederik 6. i en dansk sammenhæng imødekommer ved at udstede en forordning i 1831 om oprettelse af rådgivende stænderforsamlinger. Frihedskravet er stigende, og for Grundtvig er der en klar sammenhæng

mellem oplysning, myndiggørelse og frihed. En sammenhæng, der træder frem i 1830'ernes såkaldte skoleskrifter.

Tanken om den frie skole bliver forstærket af forordningen om oprettelse af de rådgivende stænderforsamlinger. Grundtvig ønsker at oplyse og reformere *skole-graven* til en *plante-skole* for livet. Dertil er det nødvendigt at skabe en ny dansk, levende, folkelig og altomfattende åndskultur. Endeligt er der særligt to ting, som Grundtvig fremhæver betydningen af: det levende, mundtlige ord og tanken om kræfternes fri og fredelige udvikling som betingelse for et folks myndiggørelse og selvstændighed.

Grundtvigs skoletanker som redskab i frihedskampen kommer tydeligst frem i værket *Skolen for livet og Akademiet i Soer*. Værket indledes med digtet "Moders navn er en himmelsk lyd," som på mange måder er et digt til friheden. Det er skrevet julenat i 1837 i glæde over, at Kong Frederik 6. har imødekommet Grundtvigs ansøgning om at få sin livsvarige censur ophævet, som han blev idømt i 1826. I digtet prises modersmålet som hjeretsproget som det eneste middel til at holde folket vågent.

Målet med *Skolen for livet og Akademiet i Soer* er dels at agitere for den frie skole i form af højskolen i Soer, dels for Danmarks genfødsel i en skikkelse, som passer til de forandrede tider. Dertil er der brug for en skole for livet. Skolegangen skal være et kæmpeskridt til oplysning, og ud af oplysning vokser friheden. Grundtvig gør rede for, hvad skolen for livet vil sige. Der kan være tale om tre skoler for livet: kirke-skolen, borger-skolen og den lærde skole. Skolen for livet er for helt almindelige borgere, som rummer folkedybet, og som er grundlaget for en genrejsning af landet. Da alle følger deres eget hoved – sådan er tidens skik – er det desto mere nødvendigt, at folket oplyses, og at skoleplanen for livet har det klare mål for sig: folkestemmen, hvortil frihed og dannelse kræves. Hovedsagen for Grundtvig er det levende, det fælles og almindelige. Målet med den frie højskole er dannelse og oplysning for livet, som skal gavne folkerådet til at virke for det fælles bedste.

En tanke om en fri skole vokser ud af en åndelig vækkelse, som skærper blikket for, at kun den er fri, som lader næsten være fri med sig.

Hvad er der blevet af kampgejsten?

Den åndelige frihed er en hovedhjørnestein i et liberalt demokrati. Men det seneste tiår har den åndelige frihed været under pres. Det kan spores i den aktuelle politiske debat om åndelig frihed og ligestilling i forbindelse med en række konkrete spørgsmål som 1) religion i det offentlige rum, 2) trosfrihed i forhold til brug af religiøse symboler og 3) grænserne for holdningsbaserede grundsko-

lers frihed. Hvis den åndelige frihed ikke beskyttes, bl.a. via de frie skoler og en aktualisering af deres historiske arv, så forandrer det samfundet og den enkeltes stilling. Dette kan få særdeles negative følger i samfundet generelt, for den enkelte og for den frie skole.

Er det i den forbindelse så ikke en smule tankevækkende, at når den frie skoles egentlige grundlag svækkes af stramninger i friskoleloven, så selvbestemmelsen og friheden i udpræget grad indskrænkes, og man tvinger den frie skole til at stå mål med folkeskolen, så lyder der kun spæde kvæk i den offentlige debat? Men når det er det økonomiske tilskud, der reduceres med Genopretningspakken og yderligere reduktion med regeringens finanslovsforslag, så bryder alverden løs, og der råbes op om, at den frie skole er på vej til at dø. Hvad er egentlig livsnerven for nutidens frie skole – frihed eller statstilskud?

Dannelse, oplysning og myndiggørelse er forudsætninger for et samfund præget af ægte frihed – også i skolespørgsmål. Det vidner historien om, men hvis ikke dette gøres gældende i nutiden, så forsvinder det stille og roligt. Når debatten raser om de økonomiske vilkår for de frie skoler, så ligger der en langt mere alvorlig årsager til grund – nemlig et manglende blik for, hvad de frie skoler egentlig bidrager med. Hvis ikke dette fortælles af de frie skoler selv, så er der ingen, der til sidst kan se det. Derfor ligger der også en opgave i at få statsmagten til at forpligte sig på at understøtte det frihedssyn, som de frie skoler repræsenterer, så de økonomiske rammer ikke forringes yderligere. For alle ved naturligvis, at vel kan den frie skoleform godt være idealistisk, men med det skattetryk, der findes i Danmark i dag, så er det urealistisk at kunne drive en fri skole uden statstilskud – kampen må blot ikke stå om økonomien alene.

Vendingen "Den, der lever stille, lever godt" passer måske lidt for godt til den frie skole i dag, hvor man er forhippet på at stå mål med folkeskolen af frygt for ministerielle repressalier. Men hvad er der blevet af kampgejsten? Hvad er der blevet af de frie skoler fra 1970'erne, der ville omvælte samfundet og skabe nyt? Hvad er der blevet af selvbesindelsen og forældreansvaret? Hvis dette forsvinder, hvad bliver det særegne bidrag så, ja, hvori består da legitimiteten? Med afsæt i ovenstående er der god grund til besindelse og til eftertanke, så den frie skole fortsat kan forblive fri og særegen, for den frie skole er ej blot til lyst.

Esben Lunde Larsen er ph.d.-studerende ved Københavns Universitet og Grundtvig-Akademiet, Vartov i emnet: Grundtvigs forståelse af begrebet åndelig frihed historisk og nutidigt.